

Piotr Janus

Pracownia Badań nad Samorządami

ROZDZIAŁ II

Metodologia badań nad samorządem gospodarczym

Metodologia (gr. *methodos* = badanie + *logos* = słowo, nauka) jest nauką o czynnościach poznawczych badań naukowych oraz wytworach poznawczych tych czynności. Szczególnym przedmiotem zainteresowań metodologii są metody badawcze i ich wytwory w postaci faktów, czyli uzyskanych informacji, czy też danych przedstawionych jako jakościowe lub ilościowe zmienne i ich wskaźniki¹. Używając pewnego uogólnienia, metodologia to nauka o badaniach stosowanych w danej nauce lub naukach. Metodologia może być uprawiana na dwa sposoby: w formie opisowej lub normatywnej.

W pierwszym przypadku przedmiotem jej zainteresowania jest rejestracja sposobów postępowania badawczego spotykanego w określonej nauce wraz z ich formalnologicznym opisem. Przy tym podejściu analizuje się metody postępowania badawczego charakterystyczne dla danej dyscypliny lub dla pewnego rodzaju problemów w sposób czysto rejestrujący, bez odniesień do normatywnych standardów². Natomiast metodologia normatywna (dyrektywalna) nie formułuje twierdzeń opisowych ale opracowuje i zaleca normy (dyrektywy) poprawnego postępowania naukowego i określa stopień rozwoju danej nauki³.

¹ J. Apanowicz, *Metodologia ogólna*, Gdynia 2002, s. 9.

² S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2010, s. 23.

³ J. Apanowicz, op. cit., s. 11. Por. Z. Ziemiński, *Teoria prawa*, Warszawa 1977, s. 16.

Pojęcie i zasady badań naukowych

Badanie naukowe to poznawanie świata we wszystkich jego przejawach, gdyż badać znaczy odkrywać, szukać, poszukiwać prawdy⁴. Przebiega jako złożony, świadomy i celowy proces zróżnicowanych działań poznawczych, które są regulowane konkretnymi zasadami i procedurą badawczą, aby otrzymane wyniki były pełne, ściśle, rzetelne i adekwatne w stosunku do zgłębianej rzeczywistości⁵. Ciąg czynności badawczych musi być zgodny z metodami naukowymi, zapewniającymi racjonalny dobór, układ i metodologiczną oraz merytoryczną poprawność zabiegów w gromadzeniu i analizowaniu otrzymywanych danych. Język powinien pozwalać na ściśle i jednoznaczne formułowanie słowne i zdaniowe wyników poznania. Układ zdań w treści powinien zapewniać ich powszechne rozumienie, pozytywną lub negatywną sprawdzalność oraz możliwość porównania z istniejącymi teoriami dotyczącymi danego problemu. Powinna także zostać zachowana wewnętrzna spójność treści⁶.

Przedmiot badań nad samorządem gospodarczym i jego problematyka

Istotnym elementem procedury każdych badań jest określenie ich przedmiotu, co w przypadku tytułowego zagadnienia może nastroczać pewnych trudności z racji na swoistą wielowymiarowość (wielopłaszczyznowość) pojęcia samorządu gospodarczego. Ogólnie rzecz ujmując, można badać samorząd gospodarczy w ujęciu socjologicznym, politologicznym, prawnym, historycznym. Starając się zawęzić lub bardziej uporządkować kwestie przedmiotu badań, można stwierdzić, że samorząd gospodarczy można poddać procedurze badawczej we właściwych obszarach nauk humanistycznych lub społecznych⁷. W pierwszym z wymienionych samorząd będzie rozpatrywany z punktu widzenia historii i poszczególnych gałęzi tej nauki, tj. historii gospodarczej, politycznej, społecznej, archiwistyki.

⁴ J. Pieter, *Zarys metodologii pracy naukowej*, Warszawa 1975, s. 104.

⁵ J. Apanowicz, op. cit., s. 19.

⁶ Ibidem.

⁷ Zob. rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (Dz. U. Nr 179, poz. 1065).

Natomiast w obszarze nauk społecznych można uczynić samorząd gospodarczy przedmiotem badań nauk o polityce, historii doktryn politycznych i prawnych, pedagogiki, ekonomii i zarządzania, nauk o administracji i prawa.

Zasadną wydaje się w tym miejscu próba zdefiniowania ogólnej problematyki badań nad samorządem gospodarczym, czyli pewnego zbioru pytań lub częściej – zhierarchizowanego systemu pytań tego rodzaju, iż warunkiem udzielenia odpowiedzi na pytanie bardziej ogólne w tym systemie są wcześniejsze odpowiedzi na pytania bardziej szczegółowe⁸. Wspomniane pytania powinny dotyczyć pewnych „przedmiotów” i zdarzeń lub procesów, którym one podlegają i które określają interesujący badacza przedmiot zainteresowań, w tym przypadku szeroko pojmowany samorząd gospodarczy⁹. Należy także zauważyć, że w wielu naukach problemy (pytania) są w wysokiej mierze zestandaryzowane i to na tyle, że wystarczy wymienić przedmiot badań i najczęściej wiadomo, jak brzmią pytania interesujące badacza. Wydaje się, że problematyka dotycząca samorządu gospodarczego – która jest obecna, jak już wspomniano, w wielu dziedzinach nauk empirycznych – nie posiada takiego w pełni zestandaryzowanego zestawu pytań (tj. jakie zadaje się pytania dotyczące samorządu gospodarczego, z jakiego punktu się go bada, jakie twierdzenie chciałoby się uzyskać lub jaką hipotezę sprawdzić).

Uogólniając, najprostszy schemat wszelkiej problematyki badawczej przynależny większości dziedzin skupia się na określeniu: „jakie i na ile ogólne relacje między jakimi własnościami jakich przedmiotów czy też zdarzeń i procesów, którym te przedmioty podlegają, chcielibyśmy uchwycić i wykryć w naszych badaniach oraz opisać czy wyjaśnić w naszych twierdzeniach, prawach i teoriach”¹⁰. Problem jest rzeczywiście swoistym pytaniem, ale tylko w wyjątkowych przypadkach przybiera zwięzłą, gramatyczną formułę pytania¹¹. Gdy używa się sformułowania „problem badawczy”, z reguły chodzi o pytanie ukazujące fragmenty

⁸ S. Nowak, op. cit., s.30.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem, s. 31.

¹¹ J. Pieter, op. cit., s. 37.

niewiedzy, które w połączeniu z całością objaśnień stanowi niejako wprowadzenie i przewodnik do danej pracy naukowej¹².

Można zatem stwierdzić, że dominującym przedmiotem badań podejmowanych w ostatnich latach nad samorządem gospodarczym jest analizowanie go jako podmiotu zdecentralizowanej administracji publicznej, a zwłaszcza jego istoty i roli w systemie gospodarki rynkowej opartej na zasadzie wolności gospodarczej, realizowanej w ustroju demokracji obywatelskiej. Naczelna problematyka badawcza koncentruje się wokół kilku pytań: czy wszystkie, czy tylko niektóre izby gospodarcze mają cechy samorządu gospodarczego; jeśli któreś posiadają takie znamiona, to które i jakie są to cechy; czy wypełniają definicję samorządu w rozumieniu teorii prawa administracyjnego. Taką problematykę podejmowały prace naukowców różnych specjalności: prawników, politologów, historyków, ekonomistów. Pamiętać należy o dokonaniach Stanisława Wykrętowicza, Roberta Kmiecika oraz pozostałych badaczy skupionych wokół Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu¹³, a także osób związanych z Akademią Ekonomiczną we Wrocławiu, pracujących pod kierunkiem Bożeny Klimczak i Andrzeja Matysiaka¹⁴.

¹² Ibidem.

¹³ Zob. np. S. Cyganek, *Izby przemysłowo-handlowe w Polsce i Niemczech*, Poznań 2004; id., *Izby przemysłowo-handlowe w Republice Federalnej Niemiec*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu” 2003, nr 16; R. Kmiecik, *Formy samorządu korporacyjnego w Polsce – dwadzieścia lat doświadczeń państwa demokratycznego*, „Przegląd Zachodni” 2012, nr 1; id., *Miejsce i rola samorządu gospodarczego w administracji lokalnej*, [w:] *Samorząd gminny w Polsce. Doświadczenia i perspektywy*, red. B. Nawrot, J. Pokładecki, Poznań 1999; id., *Perspektywy rozwoju samorządu gospodarczego w Polsce jako podmiotu administracji publicznej*, „Przegląd Politologiczny” 2008, nr 3; id., *Samorząd gospodarczy w Polsce. Rozważania na temat modelu ustrojowego*, Poznań 2004; *Samorząd w Polsce. Istota, formy, zadania*, red. S. Wykrętowicz, Poznań 2004; *Spór o samorząd gospodarczy w Polsce*, red. S. Wykrętowicz, Poznań 2005; K. Walkowiak, *Rola izb rolniczych w rozwoju wsi i rolnictwa w Polsce*, Poznań 2004; S. Wykrętowicz, *Decentralizacja i samorząd*, „Kronika Wielkopolski” 1982, nr 1.

¹⁴ *Działania zbiorowe – teoria i praktyka*, red. A. Matysiak, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu” 2003, nr 985; *Działania zbiorowe w teorii i praktyce*, red. B. Klimczak, A. Matysiak, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. O. Langego we Wrocławiu” nr 1090, Wrocław 2005; *Samorząd gospodarczy i zawodowy w procesie powstawania ładu rynkowego w Polsce*, red. B. Klimczak, Wrocław 2001.

Kolejne pytania badawcze stawiane przez naukowców zajmujących się wspomnianą tematyką, brzmiały: jak wygląda ustroj i funkcjonowanie poszczególnych instytucji samorządu gospodarczego w Polsce i za granicą. Rozpatrywano tę kwestię w aspekcie zarówno współczesnym, jaki i historycznym. Przedmiotem badań o takiej problematyce były prace Roberta Kmiecika, dotyczące między innymi Wielkopolskiej Izby Rolniczej i ubezpieczeniowego samorządu gospodarczego¹⁵. Problematykę funkcjonowania Opolskiej Izby Gospodarczej omówił Piotr Janus¹⁶. Jarosław Jastrzębski w swoich pracach zamieścił rozważania o organizacji izb rzemieślniczych w kontekście historycznym¹⁷. Nieobecny dotychczas w nauce problem dotyczący izb dystryktowych w Generalnym Gubernatorstwie podjął Karol Dąbrowski¹⁸. Ustrój prawny izb rolniczych w Niemczech analizowała Marta Balcerek¹⁹.

Często też badacze zajmujący się problematyką samorządu gospodarczego stawiali pytanie, jaki kształt powinien on przyjąć: czy ma być zbiorowością publicznoprawną z władztwem administracyjnym, czy podmiotem prywatnoprawnym. Rozpatrywano to zagadnienie również pod kątem tworzonego ustawodawstwa, uwzględniającego powyższe pytania, na które próbowali znaleźć odpowiedź między innymi

¹⁵ R. Kmiecik, *Wielkopolska Izba Rolnicza jako forma samorządu zawodowego i gospodarczego*, Poznań 1995; id., *Ubezpieczeniowy samorząd gospodarczy w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu” 2003, nr 16.

¹⁶ P. Janus, *Prawne aspekty funkcjonowania samorządu gospodarczego na przykładzie Opolskiej Izby Gospodarczej*, Opole 2012.

¹⁷ J. Jastrzębski, *Izba Rzemieślnicza w Krakowie w latach 1927-1939*, Kraków 2010; id., *Izba Rzemieślnicza w Tarnopolu – struktura organizacyjna w latach 1927-1939*, „Limes. Studia i Materiały z Dziejów Europy Środkowo-Wschodniej” 2011, nr 3/4; id., *Organizacja Izby Rzemieślniczej w Białymstoku w latach 1927-1939*, „Białostockie Teki Historyczne” 2010, t. 8; id., *Organizacja Izby Rzemieślniczej w Łodzi w latach 1927-1939*, „Rocznik Łódzki” 2011, t. 58; id., *Ustrój Izby Rzemieślniczej we Lwowie w latach 1927-1939*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historica” 2011, t. 10.

¹⁸ K. Dąbrowski, *Izba Centralna Gospodarki Ogólnej, izby dystryktowe i grupy główne w Generalnym Gubernatorstwie, jako instytucje niemieckiej administracji gospodarczej w latach 1941-1944*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Prawa i Ekonomii Wyższej Szkoły Humanistyczno-Przyrodniczej w Sandomierzu” 2006, zesz. 3; id., *Izby dystryktowe w Generalnym Gubernatorstwie – powstanie i charakter ustrojowy*, [w:] *Państwo – Prawo – Polityka. Księga poświęcona pamięci Profesora Henryka Groszyka*, red. M. Chrzanowski, J. Kostrubiec, I. Nowikowski, Lublin 2012.

¹⁹ M. Balcerek, *Ustrój prawny izb rolniczych w Republice Federalnej Niemiec*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu” 2007, nr 21.

Karol Dąbrowski, Władysław Kasza i Tadeusz Wróblewski²⁰. W ten nurt wpisuje się także publikacja powstała pod patronatem S. Wykrętowicza, która przedstawia efekt szerokiej dyskusji przedstawicieli nauki i praktyków nad obywatelskim projektem ustawy o izbach przemysłowo-handlowych w Polsce²¹.

Metody badawcze

Metoda naukowa jest ważnym instrumentem i narzędziem w prowadzeniu badań, które prowadzą do syntezy, wyciągania wniosków, podsumowań a przede wszystkim stwarzają możliwość zebrania materiału i poddania go krytycznej systematyce z uwzględnieniem stanu badań w danym obszarze badawczym. W zależności od przyjętego obszaru badań możemy wyróżnić różne rodzaje metod naukowych. W dalszej części zaprezentowane zostaną metody badawcze stosowane w dyscyplinach wskazanych powyżej, które zajmują się badaniem samorządu gospodarczego na których podstawie wysuwane są pewne wnioski lub teorie jako wynik tych dociekań.

Wybór metody jest ważnym elementem procesu badawczego i często stanowi o jego jakości. Przed pytaniem o dobór właściwej zawsze musi stanąć badacz, który uprawia naukę, gdyż ta metoda powinna

²⁰ K. Dąbrowski, *Uwagi o Obywatelskim projekcie ustawy o izbach przemysłowo-handlowych w Polsce*, [w:] *Obywatelski projekt ustawy o izbach przemysłowo-handlowych w Polsce*, red. S. Wykrętowicz, Poznań 2012; W. Kasza, *Samorząd gospodarczy: próby ustawodawcze w pierwszym dziesięcioleciu transformacji ustrojowej w Polsce*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2002, nr 2; B. Naleziński, *Samorząd gospodarczy i zawodowy jako forma decentralizacji administracji publicznej: uwagi na tle unormowań projektu Konstytucji RP*, „Casus”, 1997, nr 4; A. Potok, *Stan prac legislacyjnych nad projektem ustawy o izbach rolniczych. Podstawowe kontrowersje i dylematy*, [w:] *Materiały z konferencji odbytej w Poznaniu w dniach 14-15 grudnia 1993 r.*, Poznań 1994; M. Wali-górski, *Izby samorządu gospodarczego*, [w:] *Prawo administracyjne ustrojowe. Podmioty administracji publicznej*, red. J. Stelmasiak, J. Szreniawski, Bydgoszcz-Lublin 2002; T. Wróblewski, *Samorząd gospodarczy w projekcie ustawy o samorządzie gospodarczym*, „Acta Univ. Wratisl. Przegląd Prawa i Administracji” 1997, nr 39; S. Wykrętowicz, *Podstawy teoretyczne Obywatelskiego projektu ustawy o izbach przemysłowo-handlowych w Polsce*, [w:] *Obywatelski projekt ustawy ...*; R. Zdybel, *Meandry samorządu gospodarczego w polskiej gospodarce rynkowej*, „Przemyskie Studia Politologiczne” 2007, nr 1; M. Żelazek, *Projekt ustawy o samorządzie gospodarczym*, „Jurysta” 1999, nr 9.

²¹ *Obywatelski projekt ustawy o izbach przemysłowo-handlowych w Polsce*, red. S. Wykrętowicz, Poznań 2012.

przyczynić się do polepszenia procesu poszukiwania materiału badawczego lub sformułowania hipotezy badawczej²².

Termin „metoda” jest pojęciem interdyscyplinarnym i wywodzi się z greckiego „meta hodos”, co oznacza drogę do celu lub posuwanie się, podążanie za kimś, ściganie go bądź śledzenie²³. Kartezjusz uważał, że „metoda, która uczy iść za właściwym porządkiem i uwzględniać ściśle wszystkie okoliczności tego, czego się szuka, zawiera wszystko, co daje pewność prawdom arytmetyki”²⁴. Natomiast Tadeusz Kotarbiński utożsamiał metodę z systematycznym postępowaniem i stwierdzał, że „jest to sposób umyślny, który stosuje osoba lub zespół działający”²⁵. Uważał, że „metoda czyli system postępowania, jest to sposób wykonywania czynu złożonego, polegający na określonym doborze i układzie jego działań składowych, a przy tym uplanowany i nadający się do wielokrotnego stosowania”²⁶. Zatem w uprawianiu nauki przez metodę możemy rozumieć sposób badania rzeczy i zjawisk, przy równoczesnym zastosowaniu odpowiedniego zespołu czynności i środków²⁷. Inaczej rzecz ujmując, metoda to całość założeń ogólnych czy wytycznych, stosowanych w procesie poznawania i wyjaśniania jakiejś dziedziny rzeczywistości z punktu widzenia naukowego, czyli całkowicie świadomy układ systematycznie powtarzających się czynności badawczych pogłębiających efektywność naszych działań.

Natomiast metodą naukową będzie naukowy sposób poznawania i opisywania zjawisk, oparty na zbiorze naukowych wytycznych warunkujących poznanie podmiotów i porządkowanie spójnych twierdzeń. Pozwala to stwierdzić, że metoda naukowa zmierza do odnalezienia prawdy naukowej. Powinna także wyraźnie odróżniać się od poznania potocznego, wszechobecnego w naszym życiu, które w przeważającej mierze jest powierzchowne. Tymi wyróżnikami powinny być wysoki

²² T. Barankiewicz, *Współczesne metody badania prawa*, „Studia Prawnicze KUL”, 2010, nr 1, s. 115–131.

²³ J. Apanowicz, op. cit., s. 59.

²⁴ R. Descartes (Kartezjusz), *Rozprawa o metodzie*, Warszawa 1980, s. 41.

²⁵ T. Kotarbiński, *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*, Warszawa 1986.

²⁶ Id., *Traktat o dobrej robocie*, Wrocław 1982, s. 79.

²⁷ S. Kasprzak, *Metody badawcze w prawie i prawie kanonicznym*, „НАУКОВИЙ ВІСНИК” 2011, nr 1, s. 310.

stopień pewności, poprawność i oczywistość wyników, systematyczność działań, usystematyzowanie procesów myślowych.

Niezależnie od tego, czy jest to poznanie potoczne, czy naukowe, zazwyczaj opiera się na trzech drogach poznawczych: poznawaniu zmysłowym, rozumowym oraz poznaniu poprzez przyjęcie gotowych informacji. W zasadzie każda dyscyplina nauki posiada własny zbiór opracowanych metod badawczych, gdyż różnorodność problemów, które rozwiązuje, wymaga różnych dróg do ich dochodzenia. Oczywiście jest, że inne metody badawcze przynależne są naukom formalnym (dedukcyjnym, racjonalnym), a inne empirycznym (indukcyjnym, realnym). Pewne metody są typowe dla danej dziedziny nauki lub najbardziej dla niej przydatne i w związku z tym są często stosowane, rozwijane i doskonalone, natomiast inne spełniają jedynie rolę metod pomocniczych. W naukach formalnych (matematyka, logika) wymaga się, aby poszczególne teorie były udowodnione przez wykazanie, iż wynikają one dedukcyjnie z pewnych twierdzeń już udowodnionych lub też pewnych aksjomatów²⁸.

Z punktu widzenia badań nad samorządem gospodarczym, w trakcie procesu badawczego zastosowane mogą zostać różnorodne metody naukowe przynależne naukom empirycznym (humanistycznym i społecznym). Wynika to z faktu swoistego powiązania pojęcia samorządu z wieloma dziedzinami nauki. W odróżnieniu od wspomnianych powyżej nauk formalnych, nauki indukcyjne przedmiotem swoich dociekań uczyniły istniejącą w otoczeniu badacza nieożywioną i ożywioną przyrodę, w tym również ludzi i tworzone przez nich zbiorowości. Wprawdzie nauki empiryczne również często posługują się rozumowaniem dedukcyjno-formalnym, ale w odróżnieniu od nauk formalnych, w naukach indukcyjnych wymaga się, aby twierdzenia w nich uznawane były uzasadnione przez wyniki szeroko pojętej obserwacji tej dziedziny rzeczywistości, która stanowi przedmiot zainteresowań danej nauki i właściwą interpretację tych wyników²⁹.

Od metody naukowej należy odróżnić techniki badawcze, które są szczegółowymi czynnościami wykonywania różnych prac cząstkowych. Pozwalają one na przykład zgromadzić i uporządkować potrzebne dane. Z reguły są czynnościami praktycznymi, starannie wypracowanymi

²⁸ S. Nowak, op. cit., s. 20.

²⁹ Ibidem, s. 21.

w procesie poznania naukowego dyrektywami, pozwalającymi na uzyskanie sprawdzonych informacji, opinii lub faktów. Związane są bezpośrednio z wyborem odpowiedniej metody i przez nią uwarunkowane. W sensie logicznym techniki badań naukowych są pojęciami podrzędnymi w stosunku do metody, a w sensie rzeczowym mają znacznie węższy zakres niż metoda³⁰. Mogą także znaleźć zastosowanie do różnych metod, przedmiotów i dziedzin badań, jak np. zaliczane do techniki badań obserwacja, techniki socjometryczne, ankietowanie, wywiad.

Natomiast przez procedury badawcze rozumieć należy zespół dyrektyw określających kolejność poszczególnych etapów badań, zasady łączenia metod i różnych technik oraz narzędzi badawczych. Powinny brać pod uwagę zarówno założenia formalnej struktury procesu badawczego, jak i prakseologiczne reguły (zasady) sprawnego i ekonomicznego działania. Uwzględniając kryterium celu badań, można wskazać najistotniejsze procedury badawcze: diagnostyczną, eksperymentalną, operacyjną, ewaluacyjną, korelacyjną³¹.

Metoda naukowa w zależności od dziedziny nauki, w której jest stosowana, stanowi zespołem zasad i reguł dotyczących następujących czynności:

- formułowanie hipotez naukowych, czyli niesprawdzonych jeszcze zdań odnoszących się do ogólnych zdań o rzeczywistości;
- czynności zmierzające do dotarcia do rzeczywistości, czyli gromadzenie materiałów naukowych odnoszących się do tych faktów;
- analiza nagromadzonych materiałów naukowych, mająca na celu weryfikację postawionych hipotez naukowych;
- porządkowanie i prezentacja teorii naukowych (na przykład prezentacja literacka, matematyczna, graficzna itp.);
- praktyczne wykorzystanie wyników badań naukowych, polegające na sformułowaniu norm i dyrektyw działania³².

Każda dyscyplina naukowa ma swój cel, zakres, przedmiot i charakterystyczne metody. Człowiek uprawiający naukę, to podmiot badawczy,

³⁰ J. Apanowicz, op. cit., s. 80-81.

³¹ Ibidem, s. 38.

³² S. Kasprzak, op. cit., s. 312-313.

który wybiera metodę i kroczy drogą badawczą, korzystając z narzędzi, technik badawczych i realizując cel nauki³³.

Metoda badawcza musi zawierać w sobie szereg działań o różnym charakterze zarówno koncepcyjnym, jak i rzeczowym, zjednoczonych naczelnym celem i ogólną koncepcją badań. W związku z tym o metodzie badań można mówić w dwóch znaczeniach. Po pierwsze jako o sposobie badawczego docierania do prawdy i pojęciowego jej przedstawiania. Po drugie jako sposobie uzyskiwania tak zwanego materiału naukowego (zmiennych niezależnych i zależnych), czyli o znaczeniu roboczej metody badań³⁴. Z powyższych względów metoda musi spełniać poniższe wymogi:

- celowości (musi być podporządkowana określone mu celowi);
- jasności (powinna cechować się powszechną zrozumiałością);
- skuteczności (powinna zapewniać osiągnięcie zamierzonego celu);
- niezawodności (metoda musi z dużym prawdopodobieństwem zapewniać uzyskanie zamierzonego rezultatu);
- ekonomiczności (powinna pozwalać osiągnąć zamierzony rezultat przy najmniejszych kosztach, nakładzie sił i środków oraz czasu);
- jednoznaczności (metoda powinna wykluczać dowolność stosowania różnych sposobów i zasad)³⁵.

Rodzaje metod stosowanych przy badaniu i opisywaniu samorządu gospodarczego

W naukowym obiegu funkcjonuje i jest stosowanych wiele metod badawczych. Prawie każda dyscyplina naukowa posługuje się kilkoma roboczymi metodami badawczymi. Zwykle przy rozwiązywaniu konkretnego problemu badawczego jedną metodę przyjmuje się, jako główną, a inne są metodami pomocniczymi³⁶. Zakłada się, iż dana metoda badań bywa tym bardziej ogólna, im większa jest zastosowalność do różnych prac naukowych. Natomiast cechuje się tym większą specjalnością, im mniejszy jest jej zasięg zastosowań faktycznych i możliwych³⁷.

³³ Ibidem

³⁴ J. Apanowicz, op. cit., s. 60.

³⁵ Ibidem, s. 61.

³⁶ J. Apanowicz, op. cit., s. 61.

³⁷ J. Pieter, op. cit., s. 71.

Zdaniem Józefa Pietera, istnieje kilka zasadniczych roboczych metod badawczych, do których zalicza się metody: obserwacyjne, eksperymentalne, statystyczne, konstrukcyjne, krytyki źródłowej, porównawcze i metody analizy logicznej. W wielu badaniach może wystąpić swoista kombinacja powyższych metod³⁸. Do najczęściej stosowanych metod badawczych należą metody: obserwacyjna, monograficzna, badania dokumentów, sondażu diagnostycznego, analizy i konstrukcji logicznej, eksperymentalna, heurystyczna, indywidualnych przypadków, analizy i krytyki piśmiennictwa, statystyczna, symulacji komputerowej³⁹.

W kontekście tytułowego zagadnienia badań dotyczących samorządu gospodarczego w ich metodologicznym ujęciu należy stwierdzić, że opierają się one również na podanych wyżej metodach. Natomiast w dalszej części pracy omówione zostaną najczęściej stosowane metody ze szczególnym uwzględnieniem najnowszych badań nad samorządem gospodarczym. Będą to metody wykorzystywane w zasadzie w trzech dyscyplinach naukowych, mianowicie naukach prawnych, politologicznych i historycznych, z przewagą tych pierwszych. Z reguły badacze z tych obszarów nauki wykorzystują w swoich pracach zarówno metody przynależne tylko jednej z wymienionych dyscyplin, jak i inne, stosowane w odmiennych gałęziach nauki i niejako do nich przypisane.

Pierwszą dyscypliną, która zajmuje się samorządem gospodarczym, są nauki prawne. Przyjrzyjmy się zatem metodom przynależnym prawu i ich zastosowaniu przy badaniu omawianego zagadnienia. Warto zauważyć, że metodologia badań prawnych jest w ciągłym rozwoju. Najszersze zastosowanie i najdłuższą tradycję ma metoda formalno-dogmatyczna (językowo-logiczna).

Badanie wykorzystujące platformę logiczno-językową w rozumieniu metodologicznym polega na wykorzystaniu metod, technik i aparatu pojęciowego współczesnych logik oraz nauk o języku⁴⁰.

W badaniach naukowych przy zastosowaniu tej metody, wykorzystuje się przede wszystkim logikę klasyczną oraz częściowo logiki matematyczne. Poza tym ma tu zastosowanie współczesna nauka o języku,

³⁸ Ibidem, s. 73.

³⁹ J. Apanowicz, op. cit., s. 61.

⁴⁰ K. Opalek, J. Wróblewski, *Zagadnienia teorii prawa*, Warszawa 1966, s. 330.

szczególne semantyka oraz syntaktyka. Z semantyką wiązą się zagadnienia znaczenia terminów prawnych i budowy aparatury pojęciowej, oraz analizy i systematyki prawa. Natomiast zagadnienia syntaktyczne w badaniach prawniczych odnoszą się do rozumowań prawniczych⁴¹.

Można stwierdzić, iż metody logiczno-językowe to swoisty konglomerat dość luźno określonych zestawów metod i technik badawczych, pozwalających na wykorzystanie aparatu pojęciowego oraz podstawowych twierdzeń, zaczerpniętych z logiki rozmaitych rodzajów i różnorodnych nauk o języku. Opisywana metoda nie jest ostro wyodrębniona i stanowi swoisty element łączący wiele sposobów badania prawa jako systemu norm⁴². Badania wykorzystujące metodę logiczno-językową mogą dotyczyć:

- sposobów tworzenia systemów norm prawnych ze względu na pewne fakty uznawane za prawotwórcze. Może to być wydanie w pewnym trybie przepisów prawnych, ukształtowanie się przekonania o powinności prawnej postępowania w zwyczajowo określony sposób, bądź też wydanie orzeczenia;
- aparatury pojęciowej systemów norm prawnych;
- struktury wewnętrznej systemów norm prawnych, zwłaszcza w zakresie ich zupełności i spójności, która dotyczy podstaw operacji myślowych zmierzających do ustalenia, jakie normy, ze względu na przyjmowane koncepcje źródeł prawa i określone fakty prawotwórcze, należy uznać za obowiązujące w jakimś systemie prawnym⁴³. Opisywaną metodą logiczno-językową można analizować na przykład poszczególne dyscypliny prawnicze. Poza tym wykorzystywana jest przy badaniu systemu obowiązującego prawa, jaki i poszczególnych jego elementów. Poddana analizie może być także szeroko rozumiana praktyka prawnicza, która obejmuje procesy tworzenia, stosowania i wykładni prawa⁴⁴.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² J. Wróblewski, *Metody logiczno-językowe w prawoznawstwie*, [w:] *Metody badania prawa, Polska Akademia Nauk, Instytut Nauk Prawnych, Materiały Sympozjum Warszawa 28-29 IV 1971 r.*, red. A. Łopatka, Wrocław 1973, s. 57.

⁴³ Z. Ziemiński, *Teoria...*, s. 8-9; S. Kasprzak, *op. cit.*, s. 317.

⁴⁴ J. Wróblewski, *Metody logiczno-językowe...*, s. 50-51.

Powyższa metoda przy badaniach nad samorządem gospodarczym może być wykorzystywana podczas analizy samych aktów prawnych z zakresu wspomnianej tematyki, zarówno projektów nowych norm prawnych, jaki i już obowiązujących, a także przy opisywaniu aktów wewnętrznych instytucji, które powołane zostały przy izbach przemysłowo-handlowych.

W najnowszych badaniach nad samorządem gospodarczym metoda ta znalazła zastosowanie m.in. w artykule „Funkcjonowanie Sądu Arbitrażowego przy Opolskiej Izbie Gospodarczej w świetle jego regulaminu”. Autor, przy zastosowaniu metody logiczno-językowej, dokonał analizy przepisów, na podstawie których działa pierwszy stały sąd polubowny na Opolszczyźnie⁴⁵. Ponadto, częściowo stosując tę metodę, Karol Dąbrowski przedstawił swoje uwagi odnośnie obywatelskiego projektu ustawy o izbach przemysłowo-handlowych w Polsce⁴⁶. W starszych badaniach korzystali z niej w swoich tekstach m.in. Tomasz Jędrzejewski i Władysław Kasza⁴⁷.

Kolejną metodą wykorzystywaną przy badaniu samorządu gospodarczego, a wywodzącą się z prawa jest metoda historyczna. Doniosłość tej metody wynika z faktu, że prawo i jego doktryna z epok minionych w ogromnym stopniu wpływa na powstawanie prawa w wiekach późniejszych⁴⁸. Metoda historyczna służy badaczowi prawa i historykowi w zabiegu porównania i konfrontacji prawa obowiązującego z prawem, które było kiedyś obowiązujące. Prawo może ewoluować w ciągu wieków zależnie od warunków i mentalności epoki, jednakże główne założenia dyspozycji prawnej często pozostają te same, zaś zmienić się może warstwa słowna i zapisu normy w konkretnym przepisie⁴⁹. Opisywana metoda historyczna nigdy nie bywa odizolowana od innych metod i technik badawczych, tym samym nie funkcjonuje samodzielnie.

⁴⁵ P. Janus, *Funkcjonowanie Sądu Arbitrażowego przy Opolskiej Izbie Gospodarczej w świetle jego regulaminu*, „ADR Arbitraż i Mediacja” 2012, nr 3.

⁴⁶ K. Dąbrowski, *Uwagi o Obywatelskim...*, s. 125-133.

⁴⁷ T. Jędrzejewski, *Samorząd gospodarczy, a współczesne ustawodawstwo polskie*, „Przeгляд Ustawodawstwa Gospodarczego” 1994, nr 7/8 oraz cytowany: W. Kasza, *Samorząd gospodarczy: próby ustawodawcze...*

⁴⁸ H. Olszewski, *Podejście historyczne w prawoznawstwie*, [w:] *Metody badania prawa...*, s. 12-13.

⁴⁹ S. Kasprzak, op. cit., s. 318.

Metoda historyczno-prawna przejawia się w badaniu zjawisk prawnych w ujęciu całej złożoności procesu historycznego, uwzględniając miejsca, jakie rozpatrywane instytucje prawne czy przepisy prawne zajmowały wśród innych wymiarów aktywności społecznej, oraz roli, jaką odgrywały i do dziś odgrywają⁵⁰. Z reguły ma szerokie zastosowanie w opisywaniu i badaniu samorządu gospodarczego, szczególnie przy opisywaniu przedwojennej myśli prawnej dotyczącej tego zagadnienia. W nurt prac, w których autorzy zastosowali między innymi metodę prawno-historyczną, wpisuje się artykuł Karola Dąbrowskiego dotyczący pojęcia samorządu gospodarczego w poglądach wybranych polskich badaczy prawa administracyjnego i ekonomii okresu II Rzeczypospolitej⁵¹. Poza tym w dużej mierze omawianą metodę stosował w całym szeregu swoich prac Jarosław Jastrzębski, opisując prawne aspekty funkcjonowania i organizacji rzemiosła w Polsce międzywojennej⁵². Należy również wspomnieć przy opisywaniu tej metody o badaniach, w których bywa ona wykorzystywana, a które mieszczą się w obszarze określanym często jako historia doktryn polityczno-prawnych. Do tej grupy prac możemy zaliczyć między innymi artykuł Martyny Jurzyk dotyczący wpływu ruchu ludowego na działalność izb rolniczych w okresie międzywojennym⁵³.

Kolejną metodą związaną z prawem, a stosowaną przy badaniu samorządu jest metoda komparatystyczna (porównawcza), która wykorzystywana jest przy porównywaniu systemów prawnych i wskazywaniu różnic i ewentualnych podobieństw między nimi. Badania komparatystyczne mogą mieć układ pionowy (wertikalny) albo poziomy (horyzontalny). W pierwszym przypadku są to z reguły badania

⁵⁰ H. Olszewski, op. cit., s. 15.

⁵¹ K. Dąbrowski, *Samorząd gospodarczy w okresie II RP w poglądach J. Huberta, W.L. Jaworskiego, W. Wakara i W. Szcz. Wachholza*, „Administracja. Teoria-Dydaktyka-Praktyka” 2009, nr 3.

⁵² J. Jastrzębski, *Cechy rzemieślnicze w świetle ogólnokrajowego jednolitego prawa przemysłowego II Rzeczypospolitej*, „Klio” 2011, nr 4; id., *Prawne regulacje działalności Związku Izb Rzemieślniczych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1933-1939*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2005, zesz. 132; id., *Rzemiosło II Rzeczypospolitej w latach 1927-1939. Uwarunkowania formalno-prawne*, 2009.

⁵³ M. Jurzyk, *Ruch ludowy a izby rolnicze w okresie międzywojennym*, [w:] *Wieś i ruch ludowy w Polsce i Europie*, t. 1: *W kręgu historii i tradycji*, red. J. Gmitruk, A. Indraszczyk, Warszawa 2012.

historycznoporównawcze, w których autor dokonać może ustalenia wzajemnych wpływów i pokrewieństw instytucji prawnych w różnych systemach. Dogłębne poznanie innego systemu, pozwala często wypełnić „pustkę poznawczą” dotyczącą pewnych zagadnień prawnych⁵⁴.

Z kolei badania prawnoporównawcze w układzie horyzontalnym to porównywanie norm prawnych aktualnie obowiązujących w konkretnych społecznościach, co może mieć walor zarówno poznawczy, jak i praktyczny w ulepszaniu lub przejmowaniu pewnych rozwiązań prawnych. Wykorzystywanie metody porównawczej w badaniach nad zjawiskami oraz faktami prawnymi z przeszłości i teraźniejszości służy nie tylko wyraźnemu wykazaniu podobieństw i elementów wspólnych, ale także ukazywaniu odrębności i własnej specyfiki rozwoju⁵⁵. Podejmując się porównywania współczesnych systemów prawnych i ich instytucji, które przynależą do odmiennej rzeczywistości politycznej i społeczno-ekonomicznej, nie można zapominać o wtórnym charakterze przepisów prawnych. Zatem podczas badań należy kierować się naukowym obiektywizmem. Zastosowanie metody komparatystycznej pozwala spojrzeć w dogłębny sposób na uprawianą dyscyplinę naukową. M. Rybicki stwierdzał, że jest to niezbędna metoda w podejściu analitycznym całego systemu prawnego, jak i poszczególnych gałęzi i dyscyplin prawa pozytywnego⁵⁶.

Opisana metoda znalazła szerokie zastosowanie w dociekaniach naukowych nad jednym z samorządów specjalnych, szczególnie w zakresie porównywania i opisywania samorządu gospodarczego w państwach niemieckojęzycznych⁵⁷. Stosowana bywa także, jako metoda pomocnicza, na przykład w jednym z rozdziałów monografii dotyczącej archiwaliów izb przemysłowo-handlowych, gdzie autor dokonał krótkiego

⁵⁴ S. Kasprzak, op. cit., s. 320.

⁵⁵ H. Olszewski, op. cit., s. 26-27.

⁵⁶ M. Rybicki, *Badania prawnoporównawcze. Ich znaczenie dla rozwoju nauk prawnych i dla praktyki*, [w:] *Metody badania prawa...*, s. 36-37.

⁵⁷ Zob. cytowane już publikacje: M. Balcerek, *Ustrój prawny izb rolniczych...*; S. Cyganek, *Izby przemysłowo-handlowe w Polsce...* oraz M. Deniszewski, *Samorząd gospodarczy w Austrii*, „Handel Zagraniczny” 1992, nr 1; R. Hendler, *Pojęcie samorządu komunalnego i gospodarczego w Republice Federalnej Niemiec*, „Organizacja-Metody-Technika” 1988, nr 2.

porównania izb funkcjonujących w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Niemieckiej Republice Demokratycznej⁵⁸.

Natomiast z pozostałych metod przynależnych naukom o polityce i historii wykorzystywane bywają metody ilościowe, jakościowe lub mieszane. Istotne znaczenie mają przede wszystkim metodologie o nastawieniu jakościowym (tzw. historyczny instytucjonalizm), zwłaszcza że, jak zauważał R. A. W. Rhodes, podejście to łączy w sobie cechy warsztatu prawnika i historyka⁵⁹. Konstatacja ta jest istotna w kontekście wcześniejszych rozważań i kolejnych o metodach historycznych. Wspomnianą metodę wykorzystali w swoich pracach między innymi Zbigniew Adamowicz, Mirosław Grzelak, Katarzyna Walkowiak czy Wojciech A. Kubiak⁶⁰. Z najnowszych badań należy również wymienić pracę badaczy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, którzy poddali szerokiej analizie samorząd specjalny⁶¹. Oprócz wspomnianych metod często wykorzystywane są również omówione wcześniej metody, a także te przynależne naukom historycznym.

Z kolei z zakresu wielu metod wykorzystywanych w historii najszersze, jak się wydaje, zastosowanie w poszerzaniu obszaru wiedzy o samorządzie gospodarczym znalazły metoda monograficzna i badania dokumentów. Pierwsza z nich polega na szczegółowym badaniu indywidualnego przypadku, czyli jednostki statystycznej, którą może być jakaś instytucja, zakład, warsztat, grupa społeczna (określona zbiorowość lub populacja), gdzie

⁵⁸ K. Dąbrowski, *Archiwalia pruskich izb handlowych oraz izb gospodarczych III Rzeszy*, [w:] *Archiwalia izb przemysłowo-handlowych. Stan i perspektywy badań*, red. K. Dąbrowski, Ryki 2012, s. 93.

⁵⁹ B. Sajduk, *Teoretyczne przesłanki współczesnej analizy politologicznej*, www.omp.org.pl [dostęp: 10.03.2013].

⁶⁰ Z. Adamowicz, *Regionalne organizacje samorządu gospodarczego na Lubelszczyźnie (1989-2009) – wybrane aspekty funkcjonowania*, [w:] *Oblicza polskiej modernizacji. Próba bilansu transformacji systemowej III Rzeczypospolitej*, red. E. Krasucki, T. Sikorski, A. Szczepańska, Toruń 2010; W.A. Kubiak, *Rola izb gospodarczych w promowaniu idei społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu” 2008, nr 21; id., *Samorządowe izby przemysłowo-handlowe jako środowisko kreujące rozwój innowacyjności i konkurencyjności polskich przedsiębiorstw*, [w:] *Obywatelski projekt ustawy o izbach przemysłowo-handlowych w Polsce*, red. S. Wykrętowicz, Poznań 2012; K. Walkowiak, *Działania izb przemysłowo-handlowych na rzecz rozwoju innowacyjności polskich przedsiębiorstw*, „Przegląd Politologiczny” 2011, nr 4.

⁶¹ R. Kmiecik, P. Antkowiak, K. Walkowiak, *Samorząd gospodarczy i zawodowy w systemie politycznym Polski*, Warszawa 2012.

uwzględnia się przede wszystkim informacje w formie jakościowo-opisowej⁶². Natomiast druga z wymienionych polega na gromadzeniu, selekcji, opisie i naukowej interpretacji zawartych w dokumentach interesujących nas faktów. Zatem jest to analiza opierająca się na wyodrębnieniu, a następnie rozłożeniu i interpretacji elementów składowych konkretnego zjawiska lub procesu rzeczywistego działania⁶³. Zarówno metoda monograficzna, jak i badania dokumentów, a także pomocnicze metody wywodzące się z nauk prawnych wykorzystane zostały m. in. w pracach Leszka Zachuty, Andrzeja Zdebskiego, Andrzeja Zarzyckiego, opisujących izby przemysłowo-handlowe w Krakowie oraz Poznaniu; jak również w tekście Mariusza Mazany o izbach w Bydgoszczy i Gdyni.⁶⁴

Podsumowanie

Wydaje się, że przy poznawaniu samorządu gospodarczego wskazane byłoby stworzenie swoistej wielopłaszczyznowej metody jego badania, która uwzględniałaby konieczność stosowania wielu metod i technik badawczych. Wynika to z faktu, że ograniczenie się tylko do jednej mogłoby prowadzić do nieuwzględnienia części zagadnień znajdujących się w sferze zainteresowania badaczy zajmujących się tą tematyką lub prowadziłyby do powierzchownego ujęcia tematu. Uwzględnianie tylko spojrzenia jednowymiarowego (jednopłaszczyznowego) powoduje ograniczenie aparatu pojęciowego, metod i technik badawczych zaledwie do jednej dyscypliny naukowej. Poza tym mogłoby prowadzić (i często tak się dzieje) do traktowania badań prowadzonych na innych platformach jako „nienaukowych” lub „nie-prawniczych”, „nie-historycznych”, „nie-politologicznych” itp.⁶⁵

Można też w nawiązaniu do twierdzeń Kazimierza Opałka, sformułować postulat ujednoczenia badań nad samorządem i pewnej integracji

⁶² J. Apanowicz, op. cit., s. 67.

⁶³ Ibidem, s. 68-69.

⁶⁴ M. Mazany, *Izba Przemysłowo-Handlowa w Bydgoszczy i Gdyni w latach 1920-1939*, „Kronika Bydgoska” 2000, t. 22; L. Zachuta, A. Zdebski, *Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie 1850-2000: monografia jubileuszowa z okazji 150 rocznicy powstania Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie*, Kraków 2000; A. Zarzycki, *Wielkopolska Izba Przemysłowo-Handlowa*, Poznań 2001.

⁶⁵ Por. J. Łakomy, *Pojęcie integracji zewnętrznej nauk prawnych*, [w:] „Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Zeszyty studenckie. Prace prawnicze, administratywistyczne i historyczne” 2009, zesz. 3, s. 53-54.

przedstawicieli różnych dyscyplin zajmujących się tym zagadnieniem. Przed wszystkim powinno się dokonać pewnego zbliżenia w zakresie wprowadzenia i używania wspólnych metod i technik badawczych⁶⁶. Poza tym należy dążyć do koordynacji badań i współpracy poszczególnych dyscyplin, które zajmują się naukowym poznaniem samorządu gospodarczego, czyli swoistej interdyscyplinarności badań⁶⁷. Samorząd, w tym również gospodarczy, jest pojęciem, które swoim zakresem obejmuje pola badawcze kilku nauk (m.in. prawa, politologii, historii, ekonomii) i współdziałanie w zakresie tych kilku dyscyplin mogłoby przyczynić się do bardziej wszechstronnego, pogłębionego, wieloaspektowego jego poznania. Niezbędna, jak się wydaje, staje się zatem aktywna i usystematyzowana współpraca przedstawicieli kilku dyscyplin naukowych.

LITERATURA

1. Adamowicz Z., *Regionalne organizacje samorządu gospodarczego na Lubelszczyźnie (1989-2009) – wybrane aspekty funkcjonowania*, [w:] *Oblicza polskiej modernizacji. Próba bilansu transformacji systemowej III Rzeczypospolitej*, red. E. Krasucki, T. Sikorski, A. Szczepańska, Toruń 2010.
2. Apanowicz J., *Metodologia ogólna*, Gdynia 2002.
3. Barankiewicz T., *Współczesne metody badania prawa*, „Studia Prawnicze KUL”, 2010, nr 1.
4. Cyganek S., *Izby przemysłowo-handlowe w Polsce i Niemczech*, Poznań 2004.
5. Cyganek S., *Izby przemysłowo-handlowe w Republice Federalnej Niemiec*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu” 2003, nr 16.
6. Dąbrowski K., *Archiwalia pruskich izb handlowych oraz izb gospodarczych III Rzeszy*, [w:] *Archiwalia izb przemysłowo-handlowych. Stan i perspektywy badań*, red. K. Dąbrowski, Ryki 2012.

⁶⁶ K. Opalek, *Problemy „wewnętrznej” i „zewnętrznej” integracji nauk prawnych*, „Kra-kowskie Studia Prawnicze” 1968, zesz. 1/2, s. 10. Rozważania K. Opalka odnosiły się przede wszystkim do prawa ale wydaje się, że można je zastosować również do kwestii związanych z badaniami nad samorządem gospodarczym.

⁶⁷ Ibidem, s. 7.

7. Dąbrowski K., *Izba Centralna Gospodarki Ogólnej, izby dystryktowe i grupy główne w Generalnym Gubernatorstwie, jako instytucje niemieckiej administracji gospodarczej w latach 1941-1944*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Prawa i Ekonomii Wyższej Szkoły Humanistyczno-Przyrodniczej w Sandomierzu” 2006, zesz. 3.
8. Dąbrowski K., *Izby dystryktowe w Generalnym Gubernatorstwie – powstanie i charakter ustrojowy*, [w:] *Państwo – Prawo – Polityka. Księga poświęcona pamięci Profesora Henryka Groszyka*, red. M. Chrzanowski, J. Kostrubiec, I. Nowikowski, Lublin 2012.
9. Dąbrowski K., *Samorząd gospodarczy w okresie II RP w poglądach J. Huberta, W.L. Jaworskiego, W. Wakara i W.Szcz. Wachholza*, „Administracja. Teoria-Dydaktyka-Praktyka” 2009, nr 3.
10. Dąbrowski K., *Uwagi o Obywatelskim projekcie ustawy o izbach przemysłowo-handlowych w Polsce*, [w:] *Obywatelski projekt ustawy o izbach przemysłowo-handlowych w Polsce*, red. S. Wykrętowicz, Poznań 2012.
11. Deniszewski M., *Samorząd gospodarczy w Austrii*, „Handel Zagraniczny” 1992, nr 1.
12. Descartes R. (Kartezjusz), *Rozprawa o metodzie*, Warszawa 1980.
13. *Działania zbiorowe – teoria i praktyka*, red. A. Matysiak, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu” 2003, nr 985.
14. *Działania zbiorowe w teorii i praktyce*, red. B. Klimczak, A. Matysiak, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. O. Langego we Wrocławiu” nr 1090, Wrocław 2005.
15. Hendler R., *Pojęcie samorządu komunalnego i gospodarczego w Republice Federalnej Niemiec*, „Organizacja-Metody-Technika” 1988, nr 2.
16. Janus P., *Funkcjonowanie Sądu Arbitrażowego przy Opolskiej Izbie Gospodarczej w świetle jego regulaminu*, „ADR Arbitraż i Mediacja” 2012, nr 3.
17. Janus P., *Prawne aspekty funkcjonowania samorządu gospodarczego na przykładzie Opolskiej Izby Gospodarczej*, Opole 2012.
18. Jastrzębski J., *Cechy rzemieślnicze w świetle ogólnokrajowego jednolitego prawa przemysłowego II Rzeczypospolitej*, „Klio” 2011, nr 4.
19. Jastrzębski J., *Izba Rzemieślnicza w Krakowie w latach 1927-1939*, Kraków 2010.

20. Jastrzębski J., *Izba Rzemieślnicza w Tarnopolu – struktura organizacyjna w latach 1927-1939*, „Limes. Studia i Materiały z Dziejów Europy Środkowo-Wschodniej” 2011, nr 3/4.
21. Jastrzębski J., *Organizacja Izby Rzemieślniczej w Białymstoku w latach 1927-1939*, „Białostockie Teki Historyczne” 2010, t. 8.
22. Jastrzębski J., *Organizacja Izby Rzemieślniczej w Łodzi w latach 1927-1939*, „Rocznik Łódzki” 2011, t. 58.
23. Jastrzębski J., *Prawne regulacje działalności Związku Izb Rzemieślniczych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1933-1939*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2005, zesz. 132.
24. Jastrzębski J., *Rzemiosło II Rzeczypospolitej w latach 1927-1939. Uwarunkowania formalno-prawne*, 2009.
25. Jastrzębski J., *Ustrój Izby Rzemieślniczej we Lwowie w latach 1927-1939*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historica” 2011, t. 10.
26. Jędrzejewski T., *Samorząd gospodarczy, a współczesne ustawodawstwo polskie*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1994, nr 7/8.
27. Jurzyk M., *Ruch ludowy a izby rolnicze w okresie międzywojennym*, [w:] *Wieś i ruch ludowy w Polsce i Europie*, t. 1: *W kręgu historii i tradycji*, red. J. Gmitruk, A. Indraszczyk, Warszawa 2012.
28. Kasprzak S., *Metody badawcze w prawie i prawie kanonicznym*, „НАУКОВИЙ ВІСНИК” 2011, nr 1.
29. Kasza W., *Samorząd gospodarczy: próby ustawodawcze w pierwszym dziesięcioleciu transformacji ustrojowej w Polsce*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego”, 2002, nr 2.
30. Kmiecik R., *Formy samorządu korporacyjnego w Polsce – dwadzieścia lat doświadczeń państwa demokratycznego*, „Przegląd Zachodni” 2012, nr 1.
31. Kmiecik R., *Miejsce i rola samorządu gospodarczego w administracji lokalnej*, [w:] *Samorząd gminny w Polsce. Doświadczenia i perspektywy*, red. B. Nawrot, J. Pokładecki, Poznań 1999.
32. Kmiecik R., *Perspektywy rozwoju samorządu gospodarczego w Polsce jako podmiotu administracji publicznej*, „Przegląd Polityczny” 2008, nr 3.

33. Kmiecik R., *Samorząd gospodarczy w Polsce. Rozważania na temat modelu ustrojowego*, Poznań 2004.
34. Kmiecik R., *Ubezpieczeniowy samorząd gospodarczy w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu” 2003, nr 16.
35. Kmiecik R., *Wielkopolska Izba Rolnicza jako forma samorządu zawodowego i gospodarczego*, Poznań 1995.
36. Kmiecik R., Antkowiak P., Walkowiak K., *Samorząd gospodarczy i zawodowy w systemie politycznym Polski*, Warszawa 2012.
37. Kotarbiński T., *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*, Warszawa 1986.
38. Kotarbiński T., *Traktat o dobrej robocie*, Wrocław 1982.
39. Kubiak W.A., *Rola izb gospodarczych w promowaniu idei społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu” 2008, nr 21.
40. Kubiak W.A., *Samorządowe izby przemysłowo-handlowe jako środowisko kreujące rozwój innowacyjności i konkurencyjności polskich przedsiębiorstw*, [w:] *Obywatelski projekt ustawy o izbach przemysłowo-handlowych w Polsce*, red. S. Wykrętowicz, Poznań 2012.
41. Łakomy J., *Pojęcie integracji zewnętrznej nauk prawnych*, [w:] „Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Zeszyty studenckie. Prace prawnicze, administratywistyczne i historyczne” 2009, zeszyt 3.
42. Naleziński B., *Samorząd gospodarczy i zawodowy jako forma decentralizacji administracji publicznej: uwagi na tle unormowań projektu Konstytucji RP*, „Casus”, 1997, nr 4.
43. Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2010.
44. *Obywatelski projekt ustawy o izbach przemysłowo-handlowych w Polsce*, red. S. Wykrętowicz, Poznań 2012.
45. Olszewski H., *Podjęcie historyczne w prawoznawstwie*, [w:] *Metody badania prawa, Polska Akademia Nauk, Instytut Nauk Prawnych, Materiały Sympozjum Warszawa 28-29 IV 1971 r.*, red. A. Łopatko, Wrocław 1973.
46. Opalek K., *Problemy „wewnętrznej” i „zewnętrznej” integracji nauk prawnych*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1968, zeszyt 1/2, s. 10.
47. Opalek K., Wróblewski J., *Zagadnienia teorii prawa*, Warszawa 1966.

48. Pieter J., *Zarys metodologii pracy naukowej*, Warszawa 1975.
49. Potok A., *Stan prac legislacyjnych nad projektem ustawy o izbach rolniczych. Podstawowe kontrowersje i dylematy*, [w:] *Materiały z konferencji odbytej w Poznaniu w dniach 14-15 grudnia 1993 r.*, Poznań 1994.
50. Rybicki M., *Badania prawnoporównawcze. Ich znaczenie dla rozwoju nauk prawnych i dla praktyki*, [w:] *Metody badania prawa, Polska Akademia Nauk, Instytut Nauk Prawnych, Materiały Sympozjum Warszawa 28-29 IV 1971 r.*, red. A. Łopatko, Wrocław 1973.
51. *Samorząd gospodarczy i zawodowy w procesie powstawania ładu rynkowego w Polsce*, red. B. Klimczak, Wrocław 2001.
52. *Samorząd w Polsce. Istota, formy, zadania*, red. S. Wykrętowicz, Poznań 2004.
53. *Spór o samorząd gospodarczy w Polsce*, red. S. Wykrętowicz, Poznań 2005.
54. Waligórski M., *Izby samorządu gospodarczego*, [w:] *Prawo administracyjne ustrojowe. Podmioty administracji publicznej*, red. J. Stelmasiak, J. Szreniawski, Bydgoszcz-Lublin 2002.
55. Walkowiak K., *Działania izb przemysłowo-handlowych na rzecz rozwoju innowacyjności polskich przedsiębiorstw*, „Przegląd Politolologiczny” 2011, nr 4.
56. Walkowiak K., *Rola izb rolniczych w rozwoju wsi i rolnictwa w Polsce*, Poznań 2004.
57. Wróblewski J., *Metody logiczno-językowe w prawoznawstwie*, [w:] *Metody badania prawa, Polska Akademia Nauk, Instytut Nauk Prawnych, Materiały Sympozjum Warszawa 28-29 IV 1971 r.*, red. A. Łopatko, Wrocław 1973.
58. Wróblewski T., *Samorząd gospodarczy w projekcie ustawy o samorządzie gospodarczym*, „Acta Univ. Wratisl. Przegląd Prawa i Administracji” 1997, nr 39.
59. Wykrętowicz S., *Decentralizacja i samorząd*, „Kronika Wielkopolski” 1982, nr 1.
60. Wykrętowicz S., *Podstawy teoretyczne Obywatelskiego projektu ustawy o izbach przemysłowo-handlowych w Polsce*, [w:] *Obywatelski projekt ustawy o izbach przemysłowo-handlowych w Polsce*, red. S. Wykrętowicz, Poznań 2012.

61. Zdybel R., *Meandry samorządu gospodarczego w polskiej gospodarce rynkowej*, „Przemyskie Studia Politologiczne” 2007, nr 1.
62. Ziemiński Z., *Teoria prawa*, Warszawa 1977.
63. Żelazek M., *Projekt ustawy o samorządzie gospodarczym*, „Jurysta” 1999, nr 9.

ANEKS:

Wybrana literatura metodologiczna z podziałem na dyscypliny naukowe

● Historia

1. Dominiczak H., *Wstęp do badań historycznych*, Częstochowa 1998.
2. *Koncepcja i zakres badań nad polską metodologią historii dwudziestolecia międzywojennego*, [w:] *Środowiska historyczne II Rzeczypospolitej*, cz III: *Materiały z konferencji naukowej w Krakowie w 1988 r.*, red. J. Maternicki, Warszawa 1989.
3. Kościałkowski S., *Historyka. Wstęp do studiów historycznych*, Londyn 1954.
4. Miśkiewicz B., *Wprowadzenie do badań historycznych*, Poznań 1993.
5. Pomorski J., *Historyk i metodologia*, Lublin 1991.
6. Topolski J., *Metodologia historii*, Warszawa 1984.

● Nauki o polityce

1. Chodubski A., *O świadomości metodologicznej w politologicznym poznaniu*, „Teoria i Praktyka Polityki (Materiały i Studia)” 1995, nr 1.
2. Chodubski A., *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2004.
3. Koniarek J., *Reguły poprawnego formułowania pytań kwestionariuszowych*, [w:] *Wywiad kwestionariuszowy. Analizy teoretyczne i badania empiryczne*, red. K. Lutyńska, A. P. Wejland, Wrocław 1983.
4. Krauz-Mozer K., *Metodologiczne problemy wyjaśniania w nauce o polityce*, Kraków 1992.
5. Łuszczynski A., *Podstawy metodologiczne badań politologicznych*, Rzeszów 2005.
6. Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2010.
7. Przybylski H., *Politologia*, Katowice 2004.

8. Sułek M., *Metody i techniki badań stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2004.

● **Prawo**

1. Barankiewicz T., *Współczesne metody badania prawa*, „Studia Prawnicze KUL” 2010, nr 1.
2. Kamiński S., *Nauka i metoda*, Lublin 1992.
3. *Metody badania prawa*, red. A. Łopatka, Warszawa 1973.
4. Opalek K., *Problemy „wewnętrznej” i „zewnętrznej” integracji nauk prawnych*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1968, zeszyt 1/2.
5. Opalek K., Wróblewski J., *Prawo — metodologia, filozofia, teoria prawa*, Warszawa 1991.
6. Opalek K., Wróblewski J., *Zagadnienia teorii prawa*, Warszawa 1969.
7. Peczenik A., *Wartość naukowa dogmatyki prawa. Praca z zakresu porównawczej metodologii nauki prawa*, Kraków 1966.
8. Rozmaryn S., *Z teorii badań i prac prawnoporównawczych*, „Państwo i Prawo” 1966, nr 3.
9. Seidler G.L., Groszyk H., Pieniążek A., *Wprowadzenie do nauki o państwie i prawie*, Lublin 2003.
10. Sobczak K., *Metody badawcze w nauce prawa administracyjnego*, [w:] *Problemy metodologiczne nauki prawa administracyjnego (przedmiot, metody badawcze i kooperacja interdyscyplinarna)*, red. K. Sobczak, Katowice 1976.
11. Starościan J., *Metoda porównawcza w nauce prawa administracyjnego*, Warszawa 1973.
12. Stelmach J., Brożek B., *Metody prawnicze*, Kraków 2006.
13. Tokarczyk R., *Metody porównawcze w historii doktryn politycznych i prawnych*, „Biuletyn Lubelskiego Towarzystwa Naukowego-Humanistyka” 1986, vol. 26, nr 2.
14. Ziemiński Z., *Metodologiczne podstawy prawoznawstwa*, Warszawa 1974.
15. Ziemiński Z., *Podstawowe problemy prawoznawstwa*, Warszawa 1980.
16. Ziemiński Z., *Szkice z metodologii szczegółowych nauk prawnych*, Warszawa-Poznań 1983